

VELDBOEKET

Een inventarisatie van het Nederlands als vreemde taal aan universiteiten

Sebastian Fuchs M.A.
Drs. Alice van Kalsbeek

Steunpunt Nederlands als vreemde taal
Faculteit der Geesteswetenschappen
Universiteit van Amsterdam
Spuistraat 210
1012 VT Amsterdam
Tel + 31 20 5253152
Fax + 31 20 5253052
e-mail Steunpunt.NVT@hum.uva.nl
www: www.snvt.hum.uva.nl

Inleiding

In 1998, kort na haar oprichting, heeft het Steunpunt Nederlands als vreemde taal vragenlijsten rondgestuurd aan alle universitaire docenten Nederlands buiten het taalgebied. Het doel was om zo veel mogelijk informatie te verkrijgen over het veld van het Nederlands als vreemde taal, zodat een overzicht van instellingen, gebruikte leermiddelen, bestaande expertise en behoeften kon worden gemaakt. Op die manier kan het Steunpunt vraag en aanbod beter op elkaar afstemmen.

Er zijn twee verschillende lijsten verstuurd, een aan docenten en een aan directeurs van instituten/afdelingen. Twee maanden na het versturen van de lijsten hebben alle ontvangers een reminder gehad.

Als basis voor de verzendlijst hebben we de door IVN en NTU uitgegeven 'Lijst van docenten in de neerlandistiek aan extramurale universiteiten, nr. XXVI (1996) genomen. De docentenlijst is verstuurd naar 570 adressen. Een aantal adressen (minimaal 5%) bleek niet juist. In totaal zijn er 191 vragenlijsten teruggezonden afkomstig uit 31 landen¹. Dat betekent een respons van ongeveer 35%. Zeven van de 191 docenten melden dat ze niet (meer) in het onderwijs werkzaam zijn. De algemene gegevens over docenten betreffen dus 184 docenten². De meeste gegevens hebben echter betrekking op docenten taalvaardigheid (148). Zij vormen de grootste groep en belangrijkste doelgroep van deze enquête.

Van de 250 instituten die een vragenlijst kregen, reageerden er 89, eveneens 35%. Daaronder bevinden zich 37 eenmansposten³. Eén instituut geeft geen onderwijs, maar doet alleen onderzoek.

Dit verslag bevat de resultaten van de vragenlijsten. Van de vragenlijst voor docenten⁴ hebben we alle resultaten opgenomen, van de vragenlijst aan hoofden van instellingen⁵ hebben we alleen de gegevens opgenomen die aansluiten bij een van de vragen uit de docentenlijst. De vragenlijsten zelf zitten als bijlage bij dit verslag⁶.

¹ Bijlage 1 geeft een overzicht van de landen waaruit de ingevulde lijsten afkomstig zijn.

² Kenmerken van de bevraagde docentenpopulatie vindt u in bijlage 2.

³ Zie bijlage 3.

⁴ Zie bijlage 4.

⁵ Zie bijlage 5.

⁶ Onze dank gaat uit naar Vita Olijhoek die de invoering van de gegevens verzorgde.

1 Vakgebieden

De studie Nederlands is niet aan iedere universiteit buiten Nederland en Vlaanderen op dezelfde manier georganiseerd, maar wordt in de meeste gevallen verdeeld in de volgende vakken: taalvaardigheid⁷, taalkunde, letterkunde, cultuurkunde ('kennis van land en volk'), tolken/vertalen, didactiek en vaktaal (bronnentaal, economisch Nederlands, enzovoort). We hebben deze verdeling in vakken aangehouden bij de meeste vragen.

1.1 Onderwijs en onderzoek

De eerste vraag aan de docenten luidde: Welke lessen verzorgt u?

Tabel 1 laat zien dat ruim driekwart van de docenten (79%) lessen taalvaardigheid geeft. Bijna de helft (49%) onderwijst cultuurkunde. Dat lijkt eenvoudig te verklaren uit het feit dat iedere student met het leren van de taal en de cultuur moet beginnen. De meeste instituten verzorgen een opleiding Nederlands als bijvak (73%) of algemene cursussen Nederlands (73%) (zie tabel 2). Daar zullen dus relatief veel 'beginners' voorkomen onder de studenten Nederlands. Ongeveer een derde van de bevroegde instituten biedt Nederlands als hoofdvak aan. Voor de hoofdvakstudenten blijft taalvaardigheid ook na het verwerven van een basiskennis van het Nederlands, een belangrijk vak.

Dat minder docenten cultuurkunde onderwijzen dan taalvaardigheid is een indicatie dat deze twee vakken gescheiden worden onderwezen.

Slecht een gering aantal studenten krijgt colleges didactiek, als we het aantal docenten beschouwen dat dit vak onderwijst (15). Dit kan verklaard worden uit het feit dat alleen in Wallonië, Frankrijk en Duitsland universitaire opleidingen tot docent Nederlands zijn. Didactiek als vak binnen een reguliere studierichting Nederlands komt nauwelijks voor.

Tabel 1: Vakkenpakket van de docenten

<i>Vak</i>	<i>Aantal docenten dat het vak onderwijst</i>		<i>Aantal docenten dat alleen dit vak onderwijst</i>
Didactiek	15	7.8%	0
Cultuurkunde	94	49.2%	2
Letterkunde	69	4.7%	10
Taalkunde	51	26.7%	6
Taalvaardigheid	146	76.4%	23
Tolken, vertalen	53	27.7%	1
Vaktaal	26	13.6%	0

⁷ Hoewel de term 'taalvaardigheid' het resultaat aanduidt van het taalleerproces, hanteren we deze waar het gaat om het taalonderwijs, naar analogie met 'spreekvaardigheid', 'luistervaardigheid', enzovoort.

Tabel 2: Opleidingsaanbod van de instituten

<i>Opleiding</i>	<i>Aantal en percentage instituten dat de opleiding verzorgt (max = 89)</i>	
Nederlands als hoofdvak	31	35%
Nederlands als bijvak	65	73%
Tolken, vertalen	8	9%
Vakopleiding in het Nederlands	3	3%
Nederlands als onderdeel van vakopleiding	15	17%
Algemene cursussen	65	73%
Geen antwoord	5	6%

Uit het antwoord op vraag 1 kan ook afgeleid worden voor hoeveel vakken docenten het onderwijs verzorgen. De resultaten zijn in tabel 3 te zien. Ruim driekwart van de docenten (77%) verzorgt meerdere onderdelen van het lesprogramma. Daarvan geven de meeste twee vakken. De meest voorkomende combinaties zijn: taalvaardigheid en cultuurkunde (82 docenten) en taalvaardigheid en letterkunde (46). Eén van de docenten geeft onderwijs in alle vakken⁸. De doorsnee docent Nederlands als vreemde taal geeft taalvaardigheid met een of twee andere vakken.

Tabel 3: Aantal vakken dat docenten onderwijzen

<i>Vakken</i>	<i>Aantal en percentage docenten dat zoveel vakken onderwijst (max = 148⁹)</i>	
Eén vak	42	28%
Twee vakken	46	31%
Drie vakken	27	18%
Vier of meer vakken	32	22%
Alle vakken	1	0.6%

Van de 89 instituten die aan de enquête hebben meegewerkt, verzorgt de helft (45) onderwijs en onderzoek. Eén instituut doet alleen onderzoek, de overige 43 verzorgen alleen onderwijs. Tabel 4 laat zien door wie het taalvaardigheidsonderwijs wordt verzorgd.

Tabel 4: Onderwijs taalvaardigheid

Hoogleraar	18
Docent	29
Lector	45
Assistent	11
Student-assistent	9
Freelancer	19

Voor een vergelijking van de taken van de docenten met de aandachtsgebieden van de instituten, bekijken we een overzicht van onderzoeksonderwerpen (tabel 5)¹⁰. Letterkunde en taalkunde vormen de meest favoriete onderzoeksgebieden, vertaalwetenschap en didactiek komen het minst voor. We constateren dat de belangrijkste taak van het overgrote deel van

⁸ Bijlage 6 bevat een gedetailleerd overzicht van de onderwezen vakkencombinaties.

⁹ Deze getallen hebben alleen betrekking op de docenten die taalvaardigheid onderwijzen (148).

¹⁰ Bij de vraag naar onderzoeksgebieden konden meerdere antwoorden worden aangekruist.

docenten bestaat uit het onderwijzen van taalvaardigheid en cultuurkunde, terwijl het meeste onderzoek gedaan wordt op het gebied van taalkunde en letterkunde.

Tabel 5: Onderzoeksonderwerpen

Vakgebied	Aantal en percentage instituten dat onderzoek doet op dat vakgebied (max = 89)	
Didactiek van het NL	15	17%
Cultuurkunde	20	22%
Letterkunde	50	56%
Oude	20	
Moderne	30	
Taalkunde	53	60%
Historische	16	
Moderne	19	
Algemene	10	
Lexicologie	8	
Vertaalwetenschap	15	17%

1.2 Samenvatting

1 Het feit dat het merendeel van de docenten taalvaardigheid onderwijst in combinatie met een ander vak (cultuurkunde, letterkunde), pleit er naar onze mening voor deze vakken geïntegreerd aan te bieden. Literaire teksten kunnen al vrij snel in het taalleerproces als lesmateriaal worden ingezet, en culturele aspecten zijn zo onlosmakelijk verbonden met taal dat ze voortdurend aan de orde dienen te komen.

2 Onderzoek naar taalleerprocessen en naar de praktijk van het onderwijs vormen een klein gedeelte van alle onderzoek op het gebied van het Nederlands als vreemde taal. Het accent ligt bij onderzoek op taalkunde en letterkunde, terwijl de belangrijkste onderwijstaak bestaat uit het geven van taalvaardigheid (vaak in combinatie met cultuurkunde of letterkunde). De onderzoeksgebieden van de meeste onderzochte instituten corresponderen dus niet met de taken van de docenten.

Onze indruk was dat ook op colloquia en in tijdschriften over het Nederlands als vreemde taal de meeste aandacht gaat naar de theoretisch taalkundige en letterkundige onderwerpen. We maakten een kleine analyse van enkele jaargangen van tijdschriften. Daardoor werd onze indruk bevestigd.

Van Neerlandica extra muros (NEM), het *Tijdschrift vir Nederlands en Afrikaans* (T.N&A), *Dutch Crossing* en *nachbarsprache niederländisch* (nn) hebben we vier achtereenvolgende nummers bekeken van recente jaargangen (niet ouder dan 1996) en de artikelen gerubriceerd. Tabel 6 laat zien dat nn een vrij evenwichtige verhouding tussen de verschillende vakken nastreeft. In de overige tijdschriften krijgt letterkunde veruit de meeste aandacht¹¹. De handelingen van het IVN-colloquium ‘Nederlands 200 jaar later’ ondersteunen het beeld van de tijdschriften in zoverre dat ook daar de aandacht voor taalverwerving en didactiek gering is.

¹¹ Tot nu toe is er in Zuid Afrika weinig taalvaardigheid onderwezen omdat voornamelijk Afrikaanssprekenden het Nederlands gingen studeren. Zij zijn zonder extra taalvaardigheidsonderwijs in staat Nederlandse literatuur te lezen.

Tabel 6: Inhoud tijdschriften naar vakgebied

<i>Vakken</i>	<i>NEM</i>	<i>T.N&A</i>	<i>Dutch Crossing</i>	<i>nn</i>	<i>Handelingen</i>
Didactiek/Taalverwerving	3	1	0	3	1
Cultuurkunde	5	0	5	4	0
Letterkunde	23	20	11	4	13
Taalkunde	6	1	1	3	12
Tolken, vertalen	1	1	0	0	0
Vaktaal	0	0	0	0	4
Overige*	0	3	6	2	2

*Onder 'overige' vallen onder andere artikelen over taalpolitiek, ICT, (taal)geschiedenis, etnografie.

2 Leermiddelen

Dit onderdeel van de vragenlijst bevatte vragen naar het gebruik van leergangen, overig lesmateriaal, hulpmiddelen en zelf ontwikkeld materiaal. Tenslotte werd de behoefte aan nieuw lesmateriaal geïnventariseerd.

2 Gebruik

Tabel 7 laat zien dat vrijwel iedereen (99%) met bestaande leergangen werkt, maar daarnaast zelf materiaal ontwikkelt.

Tabel 7: Gebruik lesmaterialen Nederlands als vreemde taal

<i>Lesmateriaal</i>	<i>Aantal en percentage docenten dat het materiaal gebruikt (max = 148)</i>	
Alleen zelfgemaakt materiaal	2	1%
Leergang + eigen materiaal	145	99%
Grammatica	140	96%
Woordenboek	133	91%

De meeste docenten die met een leergang werken, gebruiken daarvoor een leergang die niet specifiek voor het Nederlands als vreemde taal is gemaakt (zie tabel 8). Onder de meest genoemde leergangen is alleen het materiaal van *Langenscheidt* specifiek nvt-materiaal (voor Duitstaligen). Bijna de helft van de docenten gebruikt *Code Nederlands*, waarmee deze leergang favoriet is.

Het hardnekkige verschijnsel dat men meerdere basisleergangen naast elkaar gebruikt in het vreemde talenonderwijs, doet zich ook onder nvt-docenten voor. Het is niet duidelijk waarom. De genoemde leergangen zijn namelijk alle geïntegreerde leergangen die een 'totaalpakket' aanbieden van vaardigheden, grammatica en basiswoordenschat. Gebruik van meerdere basisleergangen tegelijkertijd kan dan slechts 'meer van hetzelfde' bieden. De vraag is of dat voor de doelgroep (hoogopgeleiden) nodig en nuttig is.

Tabel 8: Overzicht van gebruikte leergangen*

<i>Leergang</i>	<i>Aantal en percentage docenten dat met de leergang werkt (max = 148)</i>	
Code Nederlands	72	49%
Nederlands voor buitenlanders (Delft)	23	16%
Help	43	30%
Langenscheidt (één van de cursussen)	6	4%
Levend Nederlands	15	10%
Vanzelfsprekend	9	6%

*Alleen leergangen die meer dan vijf keer genoemd zijn, zijn hier opgenomen

We hebben geen gegevens over de motieven die de keuzes voor bovenstaande NT2-leergangen bepalen, maar we kunnen ons wel wagen aan een interpretatie. Naar onze mening zijn de volgende kenmerken van NT2-leergangen bepalend voor succes buiten het taalgebied:

- Ze sluiten qua niveau aan bij de doelgroep van de bevraagde docenten: hoog opgeleide anderstaligen die Nederlands willen leren.

- Nu de equivalering van het Staatsexamen NT2 en het Certificaatsexamen een feit is, kunnen ook NT2-leergangen voorbereiden op het Certificaat Nederlands als vreemde taal.

- *Help!*, *Code Nederlands* en *Vanzelfsprekend* bevatten veel authentiek materiaal met illustraties, waarin de Nederlandse respectievelijk Vlaamse samenleving in zijn alledaagsheid goed te proeven valt. Voor de studenten in het buitenland is dat een voordeel.

- De meeste NT2-leergangen zijn voor grote doelgroepen ontwikkeld, waardoor een zekere tot grote mate van professionaliteit is gewaarborgd.

Multimediale leergangen zoals *Nieuwe Buren* ontbreken in dit rijtje. Dat zou een gevolg kunnen zijn van gebrek aan apparatuur (uit tabel 12 blijkt dat minder dan de helft van de docenten de computer als hulpmiddel bij het onderwijs gebruikt), maar ook de prijs speelt hier ongetwijfeld een rol.

Vrijwel alle docenten maken gebruik van aanvullend materiaal. Tabel 9 geeft een overzicht van het type aanvullingen. De laagste getallen zien we bij 'audio' en 'video'. Dit heeft niet te maken met gebrek aan apparatuur (zie tabel 12). Een verklaring zou kunnen zijn dat dit type materiaal moeilijk zelf te maken is en slecht te verkrijgen.

Honderdeenentwintig docenten geven aan zelf materiaal te ontwikkelen. Onder dit 'zelfgemaakte materiaal' vallen onder andere grammaticasyllabi, uitspraak oefeningen, multimedialprogramma's, woordenlijsten, teksten.

Tabel 9: Lesmateriaal dat docenten naast leergangen gebruiken

<i>Materiaal</i>	<i>Aantal keren genoemd</i>
Artikelen, teksten van Internet, authentiek materiaal	91
Audio-materiaal	55
Eigen materiaal	63
Literair materiaal	56
Visueel materiaal	52

Bij het gebruik van grammatica's (zie tabel 10) zien we hetzelfde beeld als bij de leergangen: behalve een Duitstalige worden voornamelijk Nederlandstalige grammatica's gebruikt, terwijl er voor heel wat talen contrastieve grammatica's zijn¹² (zie artikel P. de Kleijn in '25 jaar NEM). Het gebruik van woordenboeken levert een ander patroon. Vrijwel alle docenten taalvaardigheid gebruiken tweetalige woordenboeken, slechts enkelen een eentalige (zie tabel 11). Opmerkelijk is dat de eentalige woordenboeken die in het NT2-onderwijs worden gebruikt (*Basiswoordenboek De Kleijn* en *Basiswoordenboek Wolters*) hier niet voorkomen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat het om een wetenschappelijke studie gaat, waarvan vertalen een belangrijk onderdeel is.

Tabel 10: De vijf meest genoemde grammatica's

<i>Grammatica</i>	<i>Aantal docenten dat de grammatica gebruikt (max = 191 ?)</i>
ANS	79
Nederlandse grammatica voor anderstaligen	51
De regels van het Nederlands	32
Kletts Kompaktgrammatik	7
Overige	7

¹² Zie P. de Kleijn, 'Nederlandse grammatica's voor anderstaligen in de periode 1970-1995'. In: *NEM XXXIII*, 3, oktober 1995.

Tabel 11: Gebruik eentalige woordenboeken

<i>Woordenboek</i>	<i>Aantal docenten taalvaardigheid (?) dat het gebruikt (max = 148)</i>
Dikke Van Dale	5
Hedendaags Nederlands	13
WNT	3
Coenen	13
Verschuieren	6

De nvt-docent lijkt redelijk geoutilleerd als het gaat om de meer traditionele hulpmiddelen in het onderwijs (zie tabel 12), zoals cassette recorder (iedere docent heeft er een) en videorecorder (84% van de docenten kan erover beschikken). Geavanceerder hulpmiddelen als cd-speler en computer zijn beduidend minder aanwezig. Minder dan de helft van de docenten (47%) gebruikt de computer bij het taalonderwijs. Nog minder docenten (37%) maken gebruik van een cd-speler. Als bepaalde apparatuur niet gebruikt wordt, kan dat betekenen dat de apparatuur niet beschikbaar is. Het kan ook een keuze van de docent zijn.

Tabel 12: Gebruik overige hulpmiddelen

<i>Hulpmiddel</i>	<i>Aantal en percentage docenten dat het gebruikt (max = 148)</i>	
Cassette recorder	148	100%
Computer	70	47%
CD-speler	55	37%
Realia	148	100%
Videorecorder	124	84%
Overige	37	25%

2.2 Behoeft

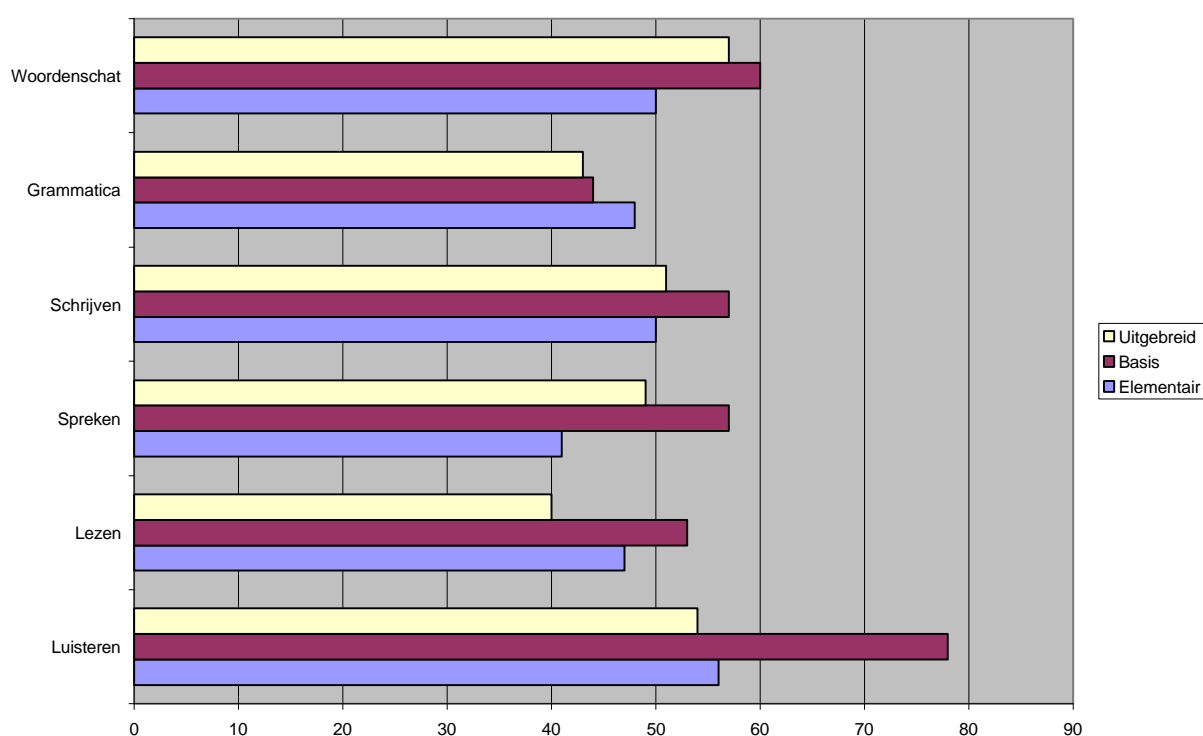
Ondanks dat veel docenten een ruime hoeveelheid titels hebben opgeschreven bij de vraag naar het gebruik van leermiddelen, is er op de vraag naar de behoefte aan nieuw materiaal ook bijzonder enthousiast gereageerd. De meeste behoefte is er aan leermiddelen voor taalverwerving (141 docenten geven dit aan. Dat is 97 % van de docenten die dat vak onderwijzen) en voor 'kennis van land en volk' (68, dat is 72% van de docenten die dat vak onderwijzen).

Bij behoefte aan materiaal voor vaktaal is 'economie' het vaakst genoemd (16x), daarna 'recht' (9x). Figuur 14 geeft specificaties voor de diverse onderdelen van taalvaardigheid. We zijn daar uitgegaan van de in het veld bekende niveau-indeling van het Certificaat Nederlands als vreemde taal: elementair, basis, uitgebreid.

Tabel 13: Behoeftte aan leermiddelen per vak

Vakgebied	Aantal docenten dat de behoefte uit	Percentage van het totaal aantal docenten dat het vak onderwijst
Didactiek	17	> 100%
Cultuurkunde	68	72%
Letterkunde	43	62%
Taalkunde	34	67%
Taalvaardigheid	141	97%
Tolken, vertalen	31	58%
Vaktaal	27	>100%

Figuur 14: Behoeftte aan lesmateriaal taalvaardigheid, uitgesplitst naar niveau en naar vaardigheden (n=aantal keren genoemd).

De behoeften zijn redelijk gelijkmatig verdeeld. Als er al sprake is van pieken, zijn die te vinden in de middelste kolom, op het niveau van half-gevorderden. Dat klopt met geluiden die we uit het veld horen. Het nt2-materiaal op dat niveau is vaak gericht op doorstroming naar 'school en beroep' en sluit veel minder aan bij de interesses en behoeften van studenten buiten Nederland en Vlaanderen dan de beginnerscursussen.

Op alle niveaus is de behoefte aan luistermateriaal en woordenschat het grootst. Dit komt overeen met de resultaten uit tabel 9. 'Audio' en 'video' materialen zijn minder makkelijk zelf te ontwikkelen en minder beschikbaar dan leesteksten en grammatica oefeningen.

Tabel 15 tenslotte geeft de behoefte aan lesmateriaal op het gebied van vaktaal weer voor de verschillende vakken.

Tabel 15: Behoeftte aan lesmateriaal voor vaktaal, uitgesplitst naar vakken

Economisch Nederlands	16
Juridisch Nederlands	9
Politieke taal	4
Technische taal, informatica	4
Verpleegkundig Nederlands	1

2.3 Samenvatting

1 Leergangen zijn ingeburgerd. De tijd dat docenten nog uitsluitend knip-en-plakwerk verrichtten is voorbij. De meeste docenten gebruiken nt2-leergangen. In de betreffende leergangen staat over het gebruik ervan in het nvt-onderwijs het volgende:

Code Nederlands: 'is geschreven voor (bijna) volwassen anderstaligen met een 'hogere' opleiding die nog geen kennis van het Nederlands bezitten. Daarmee worden niet-Nederlandstaligen bedoeld die in het buitenland minimaal enige jaren voortgezet onderwijs hebben gevolgd. De leergang kan ook gebruikt worden voor volwassenen die buiten het Nederlandstalig gebied Nederlands willen leren'¹³.

Help! : 'De serie is in de eerste plaats bestemd voor niet-Nederlandstaligen die het Nederlands willen leren om vervolgens in Nederland een opleiding op hoger niveau te gaan volgen, dan wel een dienovereenkomstig beroep te gaan uitoefenen'¹⁴.

Nederlands voor buitenlanders: 'De leergangen die wij in dit docentenboek bespreken, richten zich in de eerste plaats op cursisten in het hoger onderwijs, de volwasseneneducatie en het bedrijfsleven'¹⁵.

Bij *Vanzelfsprekend* wordt niet expliciet vermeld voor welke doelgroep het is bedoeld. De ondertitels 'Nederlands voor anderstaligen' en 'Dutch for foreigners'¹⁶ suggereren dat het zowel binnen als buiten de muren van het taalgebied geschikt is.

Hoewel de meeste bovengenoemde leergangen in eerste instantie zijn ontwikkeld voor leerders van het Nederlands in Nederland en Vlaanderen, sluit geen van de auteurs gebruik ervan buiten het taalgebied uit.

2 Multimediamateriaal wordt mondjesmaat gebruikt. Dat kan samenhangen met de geringe beschikbaarheid van computers (zie tabel 12) of veroorzaakt worden door gebrek aan financiële middelen.

3 De meeste behoefte aan nieuwe materialen wordt geuit door docenten taalvaardigheid en cultuurkunde. Binnen taalvaardigheid is de meeste behoefte aan luistervaardigheidsmateriaal op elementair en halfgevorderd niveau en voor woordenschat op uitgebreid niveau. De overige vaardigheden zijn telkens door ongeveer eenderde van de docenten aangekruist, op alle niveaus.

¹³ Alice van Kalsbeek, Folkert Kuiken ea, *Code Nederlands. Basisleergang Nederlands voor volwassen anderstaligen*. Amsterdam: Meulenhoff 1990-1997, docentenhandleiding p.1.

¹⁴ A.M.Fontein, P. de Kleijn, A. Pescher-ter Meer, L. Zijlmans, *Help! Een cursus Nederlands voor buitenlanders*, deel 1. Utrecht: NCB 1988-1997, p. 7.

¹⁵ F. Lo Cascio & L.Heerkens, *Nederlands voor buitenlanders. De Delftse methode*. Docentenhandleiding. Amsterdam/Meppel: Boom 1991, p.7.

¹⁶ Rita Devos & Han Fraeters, *Vanzelfsprekend. Nederlands voor anderstaligen. Dutch for foreigners*. Leuven: Acco 1996.

3 Toetsen

Het onderdeel toetsen bevatte vragen naar gebruik en behoefte van toetsen. We kunnen constateren dat de meer dan de helft van de docenten (58,64 %) naast leerstofgebonden toetsen leerstofafhankelijke (vrijwel altijd het Certificaat Nederlands als vreemde taal) gebruiken. Negenenzeventig docenten uitten behoefte aan nieuwe toetsen.

Tabel 16: Gebruik toetsen

Alleen leerstofgebonden toetsen	23
Alleen leerstofafhankelijke toetsen	8
Leerstofgebonden en leerstofafhankelijke toetsen	112

Tabel 17: Leerstofafhankelijke toetsen

CnaVT Elementair	77
CnaVT Basis	80
CnaVT Uitgebreid	62
Staatsexamen I	0
Staatsexamen II	1

4 Bijscholing

Vraag: Op welke gebieden hebt u behoefte aan bijscholing? Kruis de gebieden aan en noem de twee belangrijkste onderwerpen.

Op deze vraag hebben 141 docenten geantwoord. De resultaten ziet u in tabel 18. De twee gebieden waarnaar de meeste interesse uitgaat zijn cultuurkunde en letterkunde. Bij letterkunde is het onderwerp ‘moderne letterkunde’ bijzonder in trek. Didactiek en eigen taalverwerving komen op de derde en vierde plaats. Ook hier lopen de onderwerpen dus niet geheel parallel aan de inhoud van de onderwijstaak.

Opmerkelijk is dat het gebied ‘vaktaal’ even vaak is genoemd als ‘taalkunde’. De onderwerpen die bij ‘vaktaal’ zijn aangegeven corresponderen met de behoefte aan lesmateriaal: economie en recht.

Tabel 18: Behoeftte aan bijscholing per onderwerp*

<i>Onderwerp</i>	<i>Aantal en percentage docenten dat het onderwerp noemt (max = 141)</i>	
Didactiek	50	35%
Cultuurkunde	70	50%
België/Vlaanderen	12	
Actualiteiten (NL/VL)	8	
Cultuur	8	
Letterkunde	62	44%
Literatuur na 1945	29	
Taalkunde	26	18%
(Eigen) taalverwerving	55	39%
Spreekvaardigheid	14	
Woordenschat	10	
Grammatica	8	
Tolken, vertalen	34	24%
Literair vertalen	11	
Theorie van het vertalen	9	
Vaktaal	26	18%
Economie/bank	8	
Recht	7	
Overige onderwerpen	7	5%

*Alleen de onderwerpen die meer dan 5 keer genoemd zijn, worden hier vermeld.

Omdat bij docentencursussen niet alleen expertise uit Nederland en Vlaanderen maar ook die uit het nvt-veld benut zou moeten worden, was een vraag naar specialisaties van de docenten¹⁷ opgenomen, met daaraan gekoppeld de vraag om een bijdrage aan scholingen. Slechts een viertal docenten heeft expliciet aangegeven een bijdrage te willen leveren aan bijscholing. Docenten gaan bij voorkeur naar Nederland of Vlaanderen voor een bijscholingscursus (81%), hoewel regionale bijscholingen ook niet onwelkom zijn, vindt 34%. De keuze voor bijscholing op het instituut maakt 21%.

¹⁷ Zie bijlage 8.

5 Besluit

In de neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen zoals die te beschrijven valt uit deze gegevens vormen letterkunde en taalkunde de hoofdmoot van het onderzoek, terwijl taalvaardigheid en cultuurkunde de belangrijkste onderwijstaken zijn. Om het onderwijs Nederlands als vreemde taal te blijven vernieuwen is het onzes inziens wenselijk deze discrepantie te verminderen. Onderzoek naar de praktijk van het onderwijs en naar het proces van het taalleren moeten dan ook worden gestimuleerd. Aandacht voor vaktaal (met name economie en recht) als specifieke vorm van taalonderwijs verdient aanbeveling.

Het zou interessant zijn te zoeken naar manieren om de verschillende vakgebieden van de neerlandistiek te integreren in het onderwijs: taalgericht vakonderwijs en taakgericht kunnen daarbij sleutelbegrippen zijn. Integratie van cultuurkunde, letterkunde en taalvaardigheid sluit het meest aan bij de huidige onderwijstaken van docenten Nederlands buiten het taalgebied. Dat bij dit geïntegreerde onderwijs multimedia een rol moeten spelen, spreekt voor zich. De resultaten van deze enquête tonen aan dat de computer nog geen overtuigende rol speelt in het onderwijs Nederlands als vreemde taal. Het is aan te bevelen een extra stimulans op dat gebied te geven. Te denken valt aan multimediacursussen voor docenten en aan het beschikbaar maken (indien nodig ontwikkelen) van multimediaal lesmateriaal. Het Steunpunt heeft hiertoe reeds een voorstellen ontwikkeld.

In het advies aan de Nederlandse Taalunie met betrekking tot nascholingsinstrumenten dat het Steunpunt NVT heeft uitgebracht¹⁸, wordt een beleid voor deskundigheidsverbetering bepleit waarin ook de wensen van de docenten zijn gekend. Gezien de wensen van de docenten zoals die uit deze enquête naar voren komen, moet een algemene nascholingscursus in ieder geval de componenten cultuurkunde, didactiek en letterkunde bevatten. Daarnaast is er behoefte aan een cursus (component) taalvaardigheid voor niet-moedertaalsprekers.

Bij het organiseren van cursussen en opleidingen kan het 'Profiel van een nvt-docent'¹⁹, dat eveneens op verzoek van de Taalunie is ontwikkeld door het Steunpunt, wellicht een nuttig instrument zijn.

We hopen dat deze resultaten en de daarop gebaseerde aanbevelingen onderwerp van discussie worden van allen die zich betrokken voelen bij het Nederlands als vreemde taal. Met name mensen met groene vingers en bloemschikkers nodigen we daartoe uit.

¹⁸ Sebastian Fuchs & Alice van Kalsbeek, *Advies aan de Nederlandse Taalunie deel 2 en 3: Nascholingsinstrumenten en Blauwdruk van een bijscholingscursus voor nvt-docenten*, januari 1999.

¹⁹ Sebastian Fuchs & Alice van Kalsbeek, *Profiel van een docent Nederlands als vreemde taal in het buitenland. Deel 1 van het Advies aan de Nederlandse Taalunie*, oktober 1998. (Het profiel is met enkele discussievragen te zien op de website van het Steunpunt).

BIJLAGE 1: Landen waaruit de ingevulde lijsten afkomstig zijn

België	9
Bulgarije	1
Canada	1
Denemarken	3
Duitsland	16
Engeland	12
Estland	1
Frankrijk	11
Hongarije	5
Ierland	1
Italië	8
India	1
Indonesië	12
Israël	2
Japan	1
Joegoslavië	1
Kroatië	1
Litouwen	1
Nieuw-Zeeland	1
Oekraïne	2
Oostenrijk	6
Polen	4
Portugal	3
Rusland	3
Slowakije	1
Spanje	4
Tsjechië	8
Turkije	2
Verenigde Staten	6
Zuid-Afrika	13
Wit-Rusland	1
Onbekend	1

BIJLAGE 2: Gegevens van de bevraagde docenten.

Leeftijd

20 – 30	32
30 – 39	57
40 – 49	42
50 – 59	33
60+	14

Moedertaal docenten taalvaardigheid

Nederlands	84
Andere	56
Geen antwoord	8

Opleiding

Studie Nederlands	64
Andere letterenstudie	103
Geen letterenstudie	12

BIJLAGE 3: Eenmansposten

Hoogleraar	4
Docent	12
Lector	16
Assistent	2
Student-Assistent	1
Freelancer	2
Totaal	37

BIJLAGE 4: Vragenlijst voor docenten

1 Welke lessen verzorgt u?

- Taalverwerving.
- Tolken/Vertalen.
- Taalkunde.
- Letterkunde.
- Didactiek.
- Kennis van land en volk.
- Vaktaal.

2 Leermiddelen

21 Welke leergangen gebruikt u?

22 Gebruikt u (naast leergangen) ander lesmateriaal?

- Ja. **→ door naar vraag 23**
- Nee. **→ door naar vraag 24**

23 Zo ja, welk soort materiaal?

24 Hebt u zelf leermiddelen ontwikkeld of bent u die aan het ontwikkelen?

- Ja. **→ door naar vraag 25**
- Neen. **→ door naar vraag 26**

25 Zo ja, welke?

2 Aan welke leermiddelen hebt u behoefte?

Taalverwerving:

	Doelgroep	Niveau		
		Beginners	Half-gevorderden	Gevorderden
Luistervaardigheid	_____	☐	☐	☐
Leesvaardigheid	_____	☐	☐	☐
Schrijfvaardigheid	_____	☐	☐	☐
Spreekvaardigheid	_____	☐	☐	☐
Woordenschat	_____	☐	☐	☐
Grammatica	_____	☐	☐	☐

Vertalen:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

Taalkunde:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

Letterkunde:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

Didactiek:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

Kennis van land en volk:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

Vaktaal:

doelgroep _____

niveau _____

onderwerpen _____.

4 Hulpmiddelen

41 Welke grammatica's gebruikt u?

42 Welke woordenboeken gebruikt u?

43 Welke hulpmiddelen gebruikt u?

- Cassetterecorder.
- CD-recorder.
- Videorecorder.
- Computer.
- Realia (kranten, objecten).
- Overige: _____.

5 Toetsen

51 Welke toetsen gebruikt u?

- Alleen leerstofgebonden toetsen. → *door naar vraag 53*
- Alleen leerstofonafhankelijke toetsen.
- Leerstofgebonden en leerstofonafhankelijke toetsen.

52 Welke leerstofonafhankelijke toetsen gebruikt u?

- Certificaat Nederlands als vreemde taal: Elementair niveau.
- Certificaat Nederlands als vreemde taal: Basisniveau.
- Certificaat Nederlands als vreemde taal: Uitgebreid niveau.
- Staatsexamen Nederlands als tweede taal programma 1.
- Staatsexamen Nederlands als tweede taal programma 2.
- Zelfgemaakte toetsen
- Overige: _____

53 Op welk gebied moeten er volgens u toetsen ontwikkeld worden (leerstofgebonden of leerstofonafhankelijke)?

6 Bijscholing

61 Op welke gebieden hebt u behoefte aan bijscholing? Kruis die gebieden aan en noem de twee belangrijkste onderwerpen.

- Eigen taalverwerving onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Vertalen onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Taalkunde onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Literatuur onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Didactiek onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Kennis v. land en volk onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Vaktaal onderwerpen: 1 _____ 2 _____
- Overige onderwerpen: 1 _____ 2 _____

62 Waar zou die bijscholing moeten plaatsvinden?

- In Nederland of België.
- In uw regio.
- Op uw instituut.

63 Op welk gebied bent u gespecialiseerd en zou u een bijdrage kunnen leveren aan bijscholingscursussen?

7 Personalialia

- 71 Leeftijd _____.
- 72 Opleiding _____.
- 73 Moedertaal _____.
- 74 Onderwijservaring _____ jaar.
- 75 In welk type onderwijs

- Lager onderwijs _____ jaar
- Voortgezet onderwijs _____ jaar
- Beroepsonderwijs _____ jaar
- Universitair onderwijs _____ jaar
- Hoger beroeps onderwijs _____ jaar
- Volwasseneneducatie _____ jaar

Als u anoniem wilt blijven, kunt u de volgende vragen overslaan.

Uw naam: _____

Bij welke instelling werkt u?

Naam: _____

Land: _____

Telefoon: _____

Fax: _____

E-mail: _____

BIJLAGE 5: Vragenlijst instituten

Cursussen

1 Wat voor cursussen biedt u aan?

- Taalverwerving.
- Vertalen.
- Taalkunde.
- Letterkunde.
- Didactiek van het Nederlands.
- Kennis van land en volk.
- Vakspecifieke cursussen: _____.
- Geïntegreerde cursussen: _____.

2 Hoeveel lessen kunnen de studenten volgen?

- _____ Taalverwerving.
- _____ Vertalen.
- _____ Taalkunde.
- _____ Letterkunde.
- _____ Didactiek van het Nederlands.
- _____ Kennis van land en volk.
- _____ Vakspecifieke cursussen.
- _____ Geïntegreerde cursussen.

3 Welk certificaat kunnen cursisten aan uw instelling verkrijgen?

- Eigen certificaat.
- Certificaat Nederlands als vreemde taal.
- Staatsexamen Nederlands als tweede taal.
- Geen.

Studie op het gebied van het Nederlands

Bij deze vragenlijst is het de bedoeling dat u voor ieder soort opleiding een aparte kolom (lijst) invult. Hebt u aan uw instelling bijvoorbeeld Nederlands als hoofdvak, Nederlands als bijvak, een opleiding tolk-vertalen en een opleiding tot leraar Nederlands, dan vult u vier kolommen in.

Naam van de studie:

Status:

- Hoofdvak.
- Bijvak.
- Opleiding tolk/vertaler.
- Vakgerichte opleiding in het Nederlands.
- Nederlands als onderdeel van vakgerichte opleiding.

Totaal aantal lessen/studiepunten: _____.

Kruis aan welke onderdelen verplicht moeten worden gevolgd en vul het aantal lessen/studiepunten in.

- Taalverwerving:
 - _____ Leesvaardigheid.
 - _____ Luistervaardigheid.
 - _____ Schrijfvaardigheid.
 - _____ Spreekvaardigheid.
 - _____ Grammaticaonderwijs.
 - _____ Vaktaal.
 - _____ Integraal.
 - _____ Naar keuze.
- Vertalen:
 - _____ Literair vertalen.
 - _____ Technisch vertalen.
 - _____ Vertalen algemeen.
 - _____ Naar keuze.
- Taalkunde:
 - _____ Inleiding in de Nederlandse Taalkunde.
 - _____ Historische Taalkunde.
 - _____ Moderne Taalkunde.
 - _____ Dialectologie.
 - _____ Taalbeheersing.
 - _____ Thematische colleges.
 - _____ Naar keuze.
- Letterkunde:
 - _____ Inleiding in de Nederlandse Letterkunde.
 - _____ Historische Letterkunde tot 1700.
 - _____ Historische Letterkunde van 1700 tot 1900.
 - _____ Moderne Letterkunde van 1900 tot heden.
 - _____ Thematische colleges.
 - _____ Naar keuze.
- Didactiek van het Nederlands:
 - _____ Didactiek van het Nederlands.
- Kennis van land en volk:
 - _____ België.
 - _____ Nederland.
 - _____ België en Nederland.
 - _____ Thematisch georiënteerd.

BIJLAGE 6: Overzicht van onderwezen vakkencombinaties

Tabel 1: Twee vakken

Taalverwerving + vertalen	6
Taalverwerving + taalkunde	5
Taalverwerving + letterkunde	10
Taalverwerving + didactiek	-
Taalverwerving + cultuurkunde	22
Taalverwerving + vaktaal	3

Tabel 2: Drie vakken

Taalverwerving + vertalen + cultuurkunde	7
Taalverwerving + taalkunde + cultuurkunde	6
Taalverwerving + letterkunde + cultuurkunde	9
Taalverwerving + didactiek + cultuurkunde	1
Taalverwerving + vaktaal + cultuurkunde	4

	ii
--	----

Tabel 3: Taalkunde

Onderwerp	Aantal malen dat het onderwerp door docenten is genoemd
Alles	1
Contrastieve grammatica (Germaanse talen)	1
Dialecten / Dialectologie	3
Fonetiek	2
Fonologie	2
Geschiedenis (van het Nederlands)	2
Historische taalkunde (Afrikaans)	1
Historische taalkunde (algemeen)	2
Moderne taalkunde	2
Morfologie / Woordvorming	4
Semantiek	2
Sociolinguïstiek	1
Syntaxis	3

Tabel 4: Vaktaal

Onderwerp	Aantal malen dat onderwerp door docenten is genoemd
Bronntaal (17 ^e -eeuw)	4
Economie / Bank	8
Informatica	1
Methode	1
Recht	7
Techniek	1
Terminologie EU	1
Transport	1
Zakelijk Nederlands	2

Tabel 5: Literatuur

Onderwerp	Aantal malen dat onderwerp door docenten is genoemd
Algemeen	3
Analyse	1
Andere letterkunde	1
België	2
Eenvoudige teksten (proza / poëzie)	1
Interbellum	1
Kinder- en jeugdliteratuur	1
Koloniale literatuur	1
Recente ontwikkelingen	3
Letterkunde 1700-1900	1
Literatuur na 1945 / modern	29
Literatuur voor kennis van land en volk	1
Literatuurgeschiedenis	4
Middeleeuwen	1
Middelnederlandse literatuur	1
Minimumprogramma anderstaligen	1
Minimumtoets	1
Nederland	2
Taalverwerving door literatuur	2
Theorie	4
Vertaalde literatuur	1

Tabel 6: Cultuurkunde

Onderwerp	Aantal malen dat onderwerp door docenten is genoemd
Actualiteiten (Nederland / Vlaanderen)	8
Algemeen	1
België / Vlaanderen	1
Cultuur	12
Dagelijks leven	8
Geschiedenis	2
Gewoonten	1
Kunstgeschiedenis	3
Media	1
Nederland	1
Nederland 2000	0
Nederlands in het buitenland	3
Nederlands-Russische contacten	3
Onderwijs	1
Overzeese rijkdelen (+gesch)	4
Politiek / Ideologie	2
Religie	1
Staat	1
Film en televisie	1

Tabel 7: Didactiek

Onderwerp	Aantal malen dat onderwerp door docenten is genoemd
Aanbod leermiddelen	1
Algemeen	2
Computermateriaal / gebruik van software / multimedia creatief schrijven	3
Cultuuronderwijs	1
Curriculumontwikkeling	1
De nieuwste methoden inzake onderwijs (met het oog op grote groepen)	1
de specifieke problematiek van NVT voor Italianen	1
didactiek van de vreemde taal	1
evaluatie van de taalverwerving	1
formuleren van doelstellingen	1
frisse ideeën om grammatica over te brengen en direct te toetsen	1
groepswork	1
leerstrategieën (evt. toegesneden op NVT)	1
leesvaardigheid ivm literatuur (dus specifiek)	1
leren lezen	1
(leren) tolken	2
literatuurdidactiek	1
luistervaardigheid	1
methode	1
methodiek NT2-onderwijs	1
Nederlands onderzoek	1
Nieuwe didactische methoden	1
Nieuwste inzichten / ontwikkelingen	3
NT2 voor studenten Nederlands	1
NVT (in het middelbare schoolonderwijs)	2
(onderwijs van) schrijfvaardigheid	2
specifieke didactiek	1
spreekvaardigheid	4
toetsen maken	1
toetsen van schrijfvaardigheid	1
transferable skills (Nederlandse benaming was onbekend voor invulster van enquête)	1
tweede taalverwerving	1
uitspraak(onderwijs)	2
vreemde-taalonderwijsmethodes (in Nederland en België)	2
Woordenschatverwerving	2

Tabel 8: Overige gebieden

Onderwerp	Aantal malen dat onderwerp door docenten is genoemd
Contact met collega's	1
Geschiedenis van Nederland en België (algemeen)	1
In Nederland verblijven in verband met studiedoelen	1
Interculturele communicatie	1
Nederlands voor Duitstaligen	1
Schriftelijke communicatie	2

BIJLAGE 8: Gebieden waarop docenten gespecialiseerd zijn

Tolken/vertalen	14
Cultuur	10
Didactiek	4
Taalkunde	20
Letterkunde	25
Taalbeheersing	5
Vaktaal	6
Lexicologie	2
Taalverwerving	10